

Stichter Elcker-ik over volkshogeschool

(interview met Hugo Ongena in De Standaard, 20 april 2002)

Elcker-ik was dertig jaar motor van progressief Vlaanderen

ANTWERPEN -- De volkshogeschool Elcker-ik viert vandaag haar dertigste verjaardag in Antwerpen. Door de decreetwijzigingen is het wellicht de laatste verjaardag van belang. Medestichter en huidig coördinator Hugo Ongena droomt al van een Elcker-ik *bis* : terug actie voeren rond belangrijke maatschappelijke thema's. „Als ik zie dat er nu ook cursussen buikdansen worden gegeven,...”

De jezuïet Hugo Ongena stond dertig jaar geleden samen met wijlen Flor Fischer¹, aan de basis van Elcker-ik, een soort van commune (liever 'leef-, denk- en actie-gemeenschap' WV) die zich rond drie pijlers schaarde: informatie geven, actie voeren en vorming bieden. Vandaag is het een deftig instituut met cursussen allerlei, dat bovendien filialen heeft over heel Vlaanderen.

In de Antwerpse Consciencestraat begon het klein, maar wel boordevol idealisme. „We woonden samen en deelden alles. De inkomsten gingen in één grote pot, en daaruit kreeg ieder hetzelfde loon. Jarenlang is dat 21.000 frank netto geweest. Dat was zowat het gemiddelde arbeidersloon.”

„We waren al die jaren een grote vriendenclub”, zegt Ongena met aandrang. „U spreekt nu wel met mij, omdat ik de oudste rakker van de bende ben. Maar niets van wat gebeurd is, zou mogelijk zijn geweest zonder al die anderen en zonder die vriendschap die tussen ons bestond. Zoals Wannes Van de Velde zegt: *ne zanger is ne groep*. Zo is Elcker-ik ook al die jaren een groep geweest.”

En wat voor een. „Er waren veel universitair geschoolden bij en priesters en nonnen die hun pij over de haag gooiden. Vijfennegentig procent van onze mensen kwam uit christelijke hoek. Maar geen kerkelijken. Het waren mensen die het evangelie én Marx hadden gelezen, en die beide visies in de praktijk probeerden te brengen. Echt links, ja. Basissocialisten. Dat je daar als pater aan meedeed, was toen niet evident hoor.”

Velen hebben van Elcker-ik de sprong gemaakt naar andere sectoren met maatschappelijk belang. Agalev-voorman Jos Geysels, lange tijd inhoudelijk coördinator, is de bekendste. „Je vindt ook in de journalistiek veel oudgedienden terug”, zegt Ongena.

Ook tal van initiatieven ontkiemden in Elcker-ik en gingen na verloop van tijd een eigen leven leiden: het Vrouwen Overleg Komitee, De groene beweging waaruit later de Bond Beter Leefmilieu en Agalev groeiden, het tweedekansonderwijs. Ook het eerste jeugdadviescentrum ontstond hier. Zo was ook de werkwinkel Vitamine W baanbrekend en zag de eerste kringloopwinkel hier het levenslicht. Kortom, Elcker-ik was dertig jaar lang de motor achter progressieve initiatieven in Vlaanderen.

Ongena ging zelf mee toen Vaka, het actiecomité achter de grote antirakketenbetogingen van de jaren tachtig, een eigen leven ging leiden. Twaalf jaar geleden stapte hij uit Elcker-ik, om er anderhalf jaar geleden als freelance coördinator terug te keren. Jarenlang was hij ook de voortrekker van Hand in Hand, dat in 1991 zijn eerste grote antiracismebetoging op het getouw zette.

„Het een was een logisch vervolg op het ander”, zegt hij. „Toen de Berlijnse Muur neerkwam, viel de wapenwedloop weg en dus ook de noodzaak om daartegen te protesteren. Meteen daarna kwam de

¹ Rooms-katholiek priester. *In het begin van zijn studies werd bij hem de ziekte van Bechterew vastgesteld. Dat is een chronische en steeds voortschrijdende artritische aandoening aan de wervels met onbekende, waarschijnlijk virale oorsprong. Flor Fischer heeft een heleboel initiatieven op zijn naam o.a. Recht op Waardig Sterven (zelf stierf hij in 1998)*

http://users.ugent.be/~hvdenden/Recht_Op_Waardig_Sterven/kw9802/k9802_22.htm

http://www.nieuwsblad.be/Article/Detail.aspx?articleID=dexa04082002_042

zie ook: http://www.thesis.net/witte_kaproenen/witte_kaproenen_hfst_2.htm

eerste Zwarte Zondag en gingen we op dat elan door." De antiracismevereniging bestaat nog, maar kent niet meer dezelfde *ampleur*, geeft Ongena toe: „In maart zijn we nog eens op straat gekomen. Maar de tijd van de grote betogingen is voorbij. De gewenning aan de onverdraagzaamheid en aan het Vlaams Blok neemt toe. Ik zal u eerlijk zeggen dat ik daar 's nachts wakker van lig."

Zoals ook de Palestijnse kwestie hem sterk beroert. „Het is geen kwestie van sympathie, het is mijn rechtvaardigheidsgevoel dat spreekt. We moeten recht geven aan deze mensen die van hun land zijn beroofd. Wie kan het beter verwoorden dan Breyten Breytenbach onlangs in uw krant?"

Maatschappelijke thema's dragen nog steeds zijn grootste belangstelling weg. Wanneer de volkshogeschool Elcker-ik ten laatste tegen 2004 moet opgaan in een groter regionaal verband, wil hij met een Elcker-ik *bis* starten. „Een denktank die zich over de grote thema's buigt en daar actie rondvoert. Een beetje weer zoals vroeger", zegt hij vaag.

Internationale politiek, maar ook zingeving zullen dan op de agenda staan. „Hoe kunnen we een nieuw geheel van woorden en rituelen bevorderen opdat de mensen opnieuw moed zouden vatten om verder te leven? Zoeken naar een symbolische wijze van bestaan, vanuit de verwondering dat er niet niets is. Die behoefte zal almaar toenemen."

Hij vindt het dus niet echt treurig dat de Antwerpse pionier over twee jaar volkshogeschool af is. „Ik was zelf vragende partij voor het nieuwe decreet van Anciaux, dat het cursus- en bijscholingsaanbod in Vlaanderen wil herstructureren. Nu is er te veel versnippering."

Bij het cursusaanbod dat vandaag in Elcker-ik gegeven wordt, heeft hij -- voorzichtige -- bedenkingen. „We doen nog steeds veel aan geschiedenis, actualiteit en maatschappelijk vorming. Maar als ik zie dat er ook buikdans wordt gegeven, tja... Wij hebben die hele *body and soul*-trend, die twintig jaar geleden begon, altijd een beetje afgehouden. Liever geen navelstaarderij, hoewel je de wereld niet kunt verbeteren als je je niet goed in je vel voelt."

„Overigens is het persoonlijke toch vaak politiek", zegt hij terwijl hij de vrouwenbeweging paraphraseert. Zelf verwijst hij naar de problemen van personen met een handicap, die vroeger achter gesloten deuren bleven. „Toen wij voor het eerst met personen met een handicap op straat kwamen om meer toegankelijkheid te eisen, werden wij vanuit de christelijke zuil flink teruggedrukt. Zoiets deed je niet. Maar wij maakten een toneelstuk met de titel *Hoera, gehandicapt!* en we namen ook elk jaar honderden gehandicapten mee op volkscamp. Dat was een féést, mevrouw."

VEERLE BEEL

Elcker-Ik Antwerpen. Van volkshogeschool tot centrum

in Tertio - Christelijk opinieblad
Nr 283-284 - 13 juli 2005 - p. 9
Ivan Declercq

Jezuiet Hugo Ongena (71) studeerde theologie, onder meer in Duitsland en in Spanje. Hij is algemeen coördinator van het centrum Elcker-Ik, dat hij samen met priester Flor Fischer oprichtte in 1970. Aanvankelijk in Puttenhof in Schilde, een home voor rustende priesters. Na zeven maanden kregen ze van de Antwerpse bisschop Jules Daem de suggestie om het gebouw te verlaten. „We hadden toen al het idee de progressieve toer op te gaan, ook binnenkerkelijk," herinnert Ongena zich.

Het Elcker-Ik centrum verhuisde naar de Consciencestraat in Antwerpen, in een soort commune met diverse progressieve groepen. De naweeën van mei '68 lieten zich nog voelen, het was de tijd van werkgroepen en discussiefora. „Al wat zwak en marginaal is in de maatschappij moet, vanuit het evangelie, sociaal worden geholpen,“ zo heette het. Homo's, priesters die wilden uittreden, jongeren uit opvoedingsinstituten, ze vonden een gewillig oor bij Elcker-Ik.

Ook de bevrijdingstheologie lag hun na aan het hart. Het was de tijd van meedogenloze militaire dictaturen in Latijns-Amerika, die werden gesteund door de Verenigde Staten, die vreesden voor enig communisme in hun achtertuin.

„Zuid-Amerikaanse kameraden, met wie ik samen had gestudeerd, werden bij hun terugkeer in hun land een na een vermoord. In 1974 zijn we mensen uit Chili gaan ophalen in Zaventem en hebben hen hier gehuisvest.“

Hier, dat was dan inmiddels de Breughelstraat, vlakbij de Consciencestraat. 'Christenen voor het Socialisme' is er opgericht. „Basissocialisme was onze filosofie, iedereen hetzelfde loon. We werden door het ministerie wel gesubsidieerd op basis van diploma's. Maar we stortten die subsidies in een gemeenschappelijke pot, waaruit we voor iedereen eenzelfde loon betaalden. We hebben dat systeem gehandhaafd tot een paar jaar geleden. De muren van het gebouw waar we nu zitten, zijn gevoegd door educatieve medewerkers. We gaven 's avonds cursus en de volgende morgen stonden wij hier in overall mee te werken met de arbeiders. Het is een eilandje geweest in de samenleving, waar we hebben gepoogd een soort basissocialisme in de praktijk te brengen. Merkwaardig dat we dat 25 jaar hebben kunnen volhouden.“

In die tijd had Elcker-Ik, als gesubsidieerde volkshogeschool, 27 werknemers, goed voor vijftien à zeventien voltijdse opdrachten. Dat is sinds 2003 teruggebracht tot anderhalve werkkraft. In 2003 vaardigde de Vlaamse overheid namelijk het decreet uit waarbij alle volkshogescholen zich moesten hergroeperen tot dertien nieuwe volkshogescholen, onder de noemer Vorming Plus, verspreid over Vlaanderen. Enkele instituten – zoals de Stichting Lodewijk de Raet – konden apart blijven bestaan, als 'gespecialiseerde instelling'.

Elcker-Ik Antwerpen is niet mee gestapt in het nieuwe systeem. Ongena: „De vzw Elcker-Ik heeft dit gebouw in eigendom. We stonden toen voor de keuze: het gebouw verkopen en opgaan in Vorming Plus, of als nieuw centrum beginnen. We hebben voor die tweede oplossing gekozen. Hadden we geen gebouw gehad, dan waren we bij een van de dertien Vorming Plus-centra gegaan. Dat is trouwens gebeurd met de regionale centra van Elcker-Ik in Mechelen, Leuven, Brugge, Gent en Turnhout. Alleen EI-Antwerpen is als zodanig blijven bestaan. Ik noem het wel niet meer 'volkshogeschool', maar gewoon Elcker-Ik Centrum.“

Elcker-Ik is sindsdien vooral een opvangnet voor migranten en asielzoekers, die er – naast cursussen Nederlands – wegwijs worden gemaakt in onze samenleving. Dat was ook een beetje de achtergrond van de keuze die in 2003 is gemaakt. Ongena: „Ik zag vaak dat asielzoekers voor een cursus Nederlands op lange wachtlijsten stuitten bij de officiële instanties. Het OCMW, Artsen zonder Grenzen en dergelijke sturen ons mensen die nergens terecht kunnen. We geven ze informatie over hun mogelijkheden. Krijgen ze alsnog een erkenning en een paspoort, dan worden ze doorgesluisd naar de officiële instellingen. We hebben hier bijvoorbeeld dertien klassen van Open School, naast de twintig vrijwilligers van Elcker-Ik zelf, die Nederlandse les geven. Die Open School-klassen merken vaak dat leerlingen afvallen in de loop van een cursus. Die proberen wij op te vangen, om ze later weer naar de reguliere school te kunnen laten gaan.“

„Ik wil hier een ontmoetingsplaats van vreemde Antwerpenaren en Antwerpse

vreemdelingen. Dit is een multiculturele buurt bij uitstek. We hebben in onze wijk zes synagogen van verschillende obediënties – van de orthodoxe tot de moderne joden – en we hebben ook een Poolse populatie in de buurt. In de loop van de week – met het LBC-talencentrum hiernaast, plus wij met tweehonderd man per dag – krijg je hier een concentratie van vreemde mensen. Arabieren en joden lopen hier door elkaar op straat.”

De gesubsidieerde werkrachten zijn vertrokken naar een van de Vorming Plus-centra en Elcker-Ik draait nu bijna volledig met vrijwilligers, inclusief de gastdocenten. Dat moet wel, want op een kleine subsidie van een organisatie en van de provincie Antwerpen na, moet het centrum zichzelf bedruipen. „Onze inkomsten halen we uit de verhuur van lokalen aan gastorganisaties. Voorts zijn er de inkomsten van de bar en het inschrijfgeld van de cursisten – per jaar goed voor ongeveer 25.000 euro. Maar ik heb natuurlijk wel iemand fulltime in dienst, Frank Van Dael, een clevere man die management combineert met het geven van diverse cursussen. Die zorgt voor zijn eigen loon.”

In het pand van Elcker-Ik hebben nu tal van progressieve verenigingen een stek: Vrouwen in de Middenleeftijd, Open School, Platform Afrikaanse Gemeenschappen, Vaka-Hand in hand, Time for Peace, Kwia-steungroep inheemse volkeren, Samenleven.be en Riso (regionaal instituut voor samenlevingsopbouw) Antwerpen.